

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЗАЄМОДІЯ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ: МІЖКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ

У статті розглядається проблема міжкультурної інтелектуальної взаємодії майбутніх економістів. Зроблена спроба визначення шляхів і запропоновано засоби формування умінь і навичок міжкультурної інтелектуальної взаємодії. Розглянуто переваги застосування діалогічних методів навчання у цьому процесі.

Ключові слова: інтелектуальна взаємодія, міжкультурне спілкування, шляхи формування, умінь і навички, економіст.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Інтеграція України в європейський освітній простір характеризується значним підвищенням ролі комунікації в глибоких перетворювальних процесах усіх галузей економіки. Ці процеси позначаються і на вимогах до професійної підготовки майбутніх фахівців економічного профілю, які мають бути здатними плідно взаємодіяти при виконанні своїх обов'язків з професіоналами – представниками інших культур. Рівноправне партнерське спілкування не може бути продуктивним без духовної взаємодії та інтелектуальної співтворчості його учасників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з теми. У дослідженнях Н. Волкової [1], В. Гриньової [2], Н. Іванцева [3], О. Леонтьєва [6] вивчалися такі питання, пов'язані з проблемою інтелектуальної взаємодії: пробудження інтересу до формування відповідних умінь і навичок та бажання до постійного самовдосконалення, зацікавленість у взаємодії з партнером, орієнтація на співпрацю при вирішенні проблемних професійних питань, сформованість системи ціннісних орієнтацій у професійній взаємодії. Проте питання міжкультурної інтелектуальної взаємодії у майбутніх фахівців-економістів потребує окремого дослідження.

Мета статті – розглянути питання формування у студентів умінь і навичок міжкультурної інтелектуальної взаємодії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна педагогіка наголошує на творчості суб'єкта у процесі пізнання, а отже, орієнтує на соціальні й психологічні інтереси суб'єкта.

Головне завдання професійного спілкування майбутніх економістів – пошуки вирішення певної проблеми або розвитку певної ідеї. Це потребує інтелектуальних зусиль партнерів, їхньої готовності до взаємодії і пошуків компромісу заради знаходження прийняттого варіанту вирішення проблеми. Інтелектуальна взаємодія у процесі ділового спілкування в міжнародному аспекті є складним процесом, на який здебільшого впливає ціннісна несумісність національних бізнес-культур. Однак, вона має здійснюватися таким чином, щоб унеможливити міжкультурні конфлікти, досягнувши мети співпраці.

Опитування менеджерів по роботі з персоналом великих фірм засвідчило, що здатність до міжкультурної інтелектуальної взаємодії розцінювалась керівниками на користь фахівців-економістів і менеджерів. Уміння і навички інтелектуальної взаємодії проявляються у комунікативній діяльності фахівців, зокрема, у ситуаціях професійного спілкування. Сприймаючи власні цінності як нормальні або взірцеві, учасники міжкультурної комунікації повинні припускати можливість іншого погляду на світ, а тому і сприйняття відмінних від власних правил, установок, норм, розуміння ментальних якостей партнера.

Педагогічний вплив передбачав пробудження у студентів економічних спеціальностей інтересу і стимулювання потреби в інтелектуальній взаємодії, формування готовності до активної позиції у професійному спілкуванні шляхом участі у діалогічних формах навчання, орієнтації студентів на гуманні цінності.

З цією метою:

- студенти залучались до активної інтелектуальної взаємодії на заняттях шляхом спільних пошуків вирішення проблемних навчальних питань;
- на заняттях створювались ситуації успіху й емоційної підтримки;
- вводились такі форми навчання як проєкт, кейс-метод, симуляція ситуацій професійної діяльності, які виходять за рамки навчального процесу і додатково стимулюють студентів завдяки тому, що результати роботи знаходять втілення на практиці, а не залишаються лише теоретичними напрацюваннями;
- змістове наповнення навчальних дисциплін спрямовалось на ствердження гуманних цінностей.
- Залучення студентів до активної участі у навчальному спілкуванні і пробудження у них потреби у формуванні умінь і навичок інтелектуальної взаємодії відбувалось через застосування таких прийомів:
 - кожному студентові надавалась можливість пережити ситуацію успіху, який визнавався його колегами, і відчутти власну комунікативну компетентність;
 - вклад кожного студента у вирішення проблемного питання належно оцінювався;

– аналізувалось практичне значення доробок, отриманих завдяки застосованим методам навчання.

Активні методи навчання пробуджують пізнавальний інтерес студентів, формують творчий підхід до вирішення завдань і проблем, готують до дії у нестандартних ситуаціях. Діалог лежить в основі нетрадиційних видів занять, які викликають у студентів інтерес до навчання і пізнання, як-от: ділові ігри; лекції-парадокси; міжпредметні заняття; "сумніви"; рольові ігри; конференції; діалоги; прес-конференції; "занурення"; змагання; аукціони; "пошук істини".

У цей період відбувалася реалізація набутих студентами знань у конкретних ситуаціях спілкування, формувалися уміння техніки мовлення. Подальша самостійна робота майбутніх економістів здійснювалася під кутом зору самовдосконалення. Комплекс заходів передбачав:

- організацію навчального спілкування на основі суб'єкт-суб'єктних відносин;
- залучення студентів до активної участі у діалогічних формах навчання;
- формування комунікативної поведінки у різних ситуаціях професійного спілкування;
- набуття умінь слухати опонента;
- тренування умінь "читати" співрозмовника, відчувати його емоційний стан;
- розвиток самоконтролю, особливо у стресових ситуаціях, та умінь адекватно реагувати на опозиційні висловлювання;
- розвиток уміння бути емпатійним;
- розвиток толерантного ставлення до партнерів у спілкуванні;
- розвиток умінь відстоювати свою позицію та аргументувати власну точку зору;
- накопичення досвіду взаємодії учасників вузівського педагогічного процесу;
- розвиток творчості під час пошуку рішень у нестандартних ситуаціях спілкування.

Для реалізації поставленої мети плідним виявився метод проектів [4; 5], який є, на нашу думку, перспективним і під кутом зору фахової підготовки, і під кутом зору розвитку умінь і навичок інтелектуальної взаємодії.

З метою формування умінь і навичок інтелектуальної взаємодії особливе значення приділяли таким формам організації навчальної діяльності студентів, як рольові й ділові ігри, дискусія, диспут, робота в групах, проектна діяльність, кейс-метод. Вказані форми сприяли формуванню ціннісних і морально-духовних орієнтацій майбутніх економістів, адже вони передбачають їхню активну взаємодію один з одним і викладачем, рівноправні партнерські відносини, толерантність і повагу у ставленні до опонента. Вони допомагають формувати функціональну грамотність, виробляти навички побудови логічного висловлювання, закріплюють стійкі навички функціонально-правильного професійно-орієнтованого усного і писемного мовлення.

Кейс-метод і рольові ігри з імітацією професійної практики і справжніх ситуацій у окремих областях (наприклад, прийом іноземних візитерів або обслуговування клієнтів, консультування з продаж, маркетинг, планування кар'єри, робота з кадрами) налаштовували на цілі майбутньої професійної діяльності, унаочнюючи пріоритети й структурування задач, зокрема, й щодо міжкультурної взаємодії. При цьому особливу увагу зосереджували на участі у дискусіях з професійних питань, розгляді скарг і спорів, підготовці й проведенні презентацій, розвитку умінь і навичок аргументації.

Навички і здатності, які формувалися, включали:

- взаємодію при обміні інформацією і досягнення порозуміння;
- створення і підтримку соціальних відносин;
- роботу в команді (визначення своєї власної ролі, щоб внести цінний внесок у досягнення мети);
- управління проектами (робота у проектах і з відповідною командою, контакти з іноземними партнерами);
- відкритість до почуттів і потреб інших людей і здатність адекватно реагувати на них;
- міжкультурну сенсibilізацію (здатність діяти в чужій культурі, не дивлячись ні на які перешкоди);
- здатність до викладу власних переконань, планів і перспектив, щоб партнери їх зрозуміли, оцінили і прийняли;
- впевненість у собі (переконаність у власних цілях та ідеях).

Надзвичайно важливим для успішної міжкультурної інтелектуальної взаємодії є здатність майбутніх економістів до вирішення конфліктних ситуацій, адже комунікаційні процеси (особливо ті, які відбуваються між носіями різних культур, і передбачають певні економічні інтереси фірм чи підприємств, які вони представляють) неминуче пов'язані з виникненням розбіжностей у думках, скарг, рекламаций, конфліктів або суперечок. Тому набуття знань про стратегію вирішення конфлікту є необхідною складовою професійної підготовки майбутніх економістів, зокрема, під кутом зору формування умінь і навичок інтелектуальної взаємодії. При цьому передбачається опанування певним алгоритмом урегулювання конфліктів:

- визначення проблеми (підбір фактів і формулювання проблеми);
- визначення потреб та інтересів іншої сторони;
- інформація про причини виникнення спірної ситуації або розбіжностей у сприйнятті;
- оцінка рівня конфлікту та його можливих наслідків;
- пошуки заходів та умов для вирішення конфліктної ситуації, що виникла.

Враховуючи переваги і можливі ускладнення при застосуванні діалогічних методів навчання з метою формування умінь і навичок інтелектуальної взаємодії, передбачали позитивний вплив діалогізації навчання на різні сфери взаємодії суб'єктів навчального процесу, зокрема:

- посилення мотивації студентів до оволодіння вміннями і навичками інтелектуальної взаємодії;
- формування стійкого інтересу до майбутньої професійної діяльності і професійного спілкування як його невід'ємної складової частини;
- активізацію різних форм чуттєвого та логічного пізнання навколишнього світу, що сприяє розвитку когнітивно-пізнавальної активності;
- пробудження сумнівів щодо начебто загальновідомих тез, що, в свою чергу, спонукає до індивідуальної активної пізнавальної діяльності;
- перетворення пізнання з механічного процесу вимушеного оволодіння знаннями у творчу діяльність з пошуку нових знань;
- підвищення рівня володіння вміннями і навичками співпрацювати з іноземними партнерами у фаховій галузі;
- надання імпульсу і формування прагнення до міжкультурної інтелектуальної співтворчості;
- зростання самооцінки та віри у власні комунікативні здібності й можливості;
- позитивний вплив емоцій на процес засвоєння умінь і навичок професійного спілкування;
- формування уміння контролювати власні почуття та емоції, особливо негативні, у ситуаціях професійного спілкування;
- розвиток фахової комунікативної компетенції;
- зростання рівня володіння мовними та мовленнєвими вміннями і навичками, зокрема, й у іншомовному спілкуванні.

Увага майбутніх економістів зосереджувалась на тому, що взаємодія, співпраця, ділові контакти з іноземними партнерами складаються з таких фаз:

- підготовка контакту;
- програмування контакту;
- реалізація контакту;
- прийняття рішення,
- підбиття підсумків контакту.

Для того, щоб діловий контакт з іноземцями був успішним, слід планувати та реалізовувати кожен його фазу, виходячи з розуміння специфічних особливостей кожної з культур і з урахуванням того, що представники різних країн поведуться на різних фазах встановлення контакту відповідно до особливостей своїх ділових культур.

Формування умінь і навичок міжкультурної інтелектуальної взаємодії передбачало також опору на систему знань про національну специфіку, особливості ділового спілкування у різних країнах, загальні норми міжнародного спілкування. При цьому потрібно врахувати те, що правила проведення переговорів можуть відрізнятися від національного етикету. Проте у будь-якому випадку необхідно:

- поважати національні традиції й релігію країни партнерів;
- виявляти повагу до особистості ділового партнера, доречно використовувати його титули;
- уникати будь-якої критики;
- переговори й спілкування повинні мати офіційний характер.

Висновки. Організація навчальної, позааудиторної та виховної роботи у формі заходів, спрямованих на активне спілкування та інтелектуальну взаємодію (диспути, дискусії, "круглі столи", літературна вітальня, бесіди, зустрічі з цікавими людьми, вікторини, інтерв'ю), сприяє формуванню у студентів умінь і навичок інтелектуальної взаємодії. Водночас міжкультурна інтелектуальна взаємодія передбачає формування відповідної системи знань (національна специфіка країн-партнерів, ділові відносини у різних країнах, правила міжнародного спілкування).

Перспективи подальшого дослідження пов'язані з вивченням організації процесу формування умінь і навичок інтелектуальної взаємодії майбутніх фахівців економічного профілю, розглядом засобів формування їхньої соціальної компетенції.

Використані джерела

1. Волкова Н.П. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх учителів до професійно-педагогічної комунікації: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: спец. 13.00.04 / Н.П. Волкова. – Луганськ, 2006. – 36 с.
2. Гриньова В.М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та методичний аспекти) / В.М. Гриньова. – Харків: Основа, 1998. – 300 с.
3. Іванцев Н.І. Динаміка ціннісних орієнтацій студентської молоді протягом професійної підготовки: автореф. дис. ... канд. псих. наук: спец. 19.00.07 / Н.І. Іванцев. – К., 2000. – 19 с.
4. Іонова О.М. Метод проектів як засіб розвитку творчості особистості / О.М. Іонова // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки. – Київ-Запоріжжя. – 2006. – Вип. 38. – С.74-80.

5. Колесникова О.Г. Проектний метод навчання та його значення для активізації пізнавальної діяльності учнів / О.Г. Колесникова // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки. – Київ-Запоріжжя. – 2003. – Вип. 24. – С.321-325.
6. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность / А.Н. Леонтьев. – 2-е изд. – М.: Педагогика, 1971. – 382 с.

Amelina S.

**INTELLIGENT INTERACTION OF FUTURE ECONOMISTS:
INTERCULTURAL DIMENSION.**

The article deals with the problem of intercultural intellectual interaction of future economists. The attempt to define ways and means of formation of skills of intercultural intellectual interaction is offered. The advantages of the use of dialogic teaching methods in this process are considered.

Key words: *intelligent interaction, intercultural communication, ways of forming, skills, economist.*

Стаття надійшла до редакції 01.03.13

